

Žiga Jevšnikdipl. zgod., Pešnica 17, SI-3230 Šentjur
E-pošta: jevsnik.ziga@yahoo.com

Zgodovina raziskovanja mlajše železne dobe na Celjskem

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja kronološki pregled raziskovanja najdb in najdišč mlajše železne dobe na območju širše celjske regije. Raziskave so predstavljene iz dveh perspektiv – izkopavanja in odkritja ter razlage in interpretacije, povezane z njimi. Zaradi novih raziskav in ugotovitev so bile trditve nekaterih starejših arheologov ponovno ovrednotene, preverjena je bila tudi njihova aktualnost. Namen prispevka je tako pojasniti nekatere probleme trenutnih interpretacij kot tudi podati njihovo celostno sintezo.

KLJUČNE BESEDE

Kelti, Celje, mokronoška skupina, mlajša železna doba

ABSTRACT

HISTORY OF RESEARCH ON THE LATE IRON AGE IN CELJE

The paper presents a chronological overview of the research on the finds and sites of the Late Iron Age in the wider Celje region. The research is presented from two perspectives—excavations and discoveries as well as explanations and interpretations related to them. In the light of new research and findings, the claims made by some older archaeologists have been re-evaluated and their relevance verified. The paper aims to clarify some of the problems of current interpretations as well as to provide their overall synthesis.

KEYWORDS

Celts, Celje, Mokronog group, Late Iron Age

Uvod

Prve ostaline materialne kulture iz mlajše železne (latenske) dobe so na Slovenskem odkrili v prvi polovici 19. stoletja, in sicer pri Mariboru in blizu Lemberga pri Dobrni. Slednje najdišče zaznamuje začetek raziskovanja tega obdobja na Celjskem.¹

Mlajša železna doba ima danes v arheologiji Celja ustaljeno mesto z nekaterimi pomembnimi odkritji, ki razjasnjujejo preteklost pokrajine pred rimsko dobo. Ta je sicer bolj poznana in tudi mesto Celje je bolj znano po svoji rimski dediščini, vendar to ne pomeni, da so najdbe mlajše železne dobe manj pomembne. Že Plinij Starejši v delu *Naravoslovje* omenja keltski oppidum Celeja, kar nedvoumno priča o pomembnosti te naselbine.²

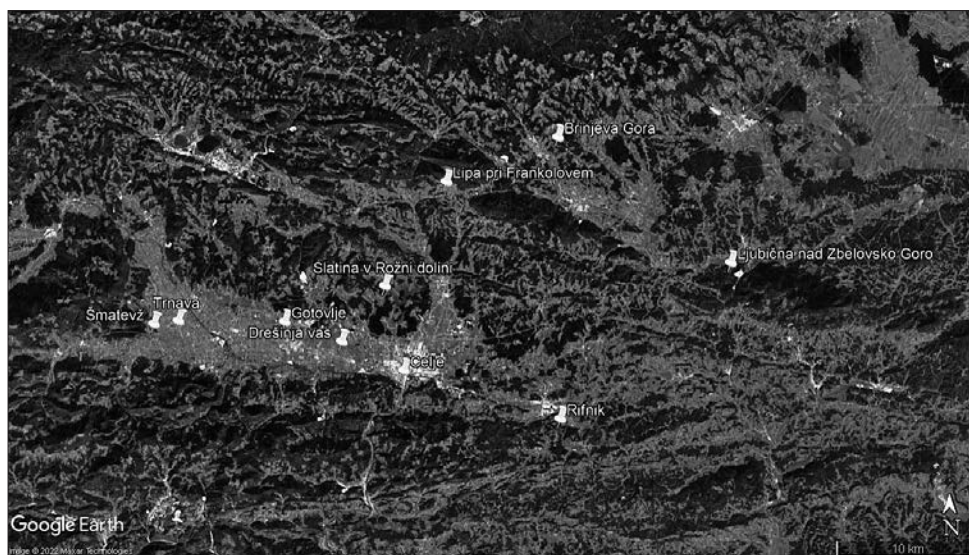
V nadaljevanju je predstavljenih nekaj ključnih mejnikov v zgodovini raziskovanja mlajše železne dobe in Kelto na Celjskem ter spreminjanje interpretacij in idej o tem času. Skoraj 200 let trajajoče obdobje je razdeljeno na štiri dele. Prva doba, ki je trajala do konca druge svetovne vojne, je čas začetnih odkritij v širši okolici Celja. Druga doba zajema povojni čas do srede osemdesetih let. V tem času so začeli načrtno raziskovati različna najdišča na Celjskem in med temi raziskavami so odkrili mnogo najdb latenske kulture. V tretji dobi se zgodi preskok z odkritjem velikega grobišča v Slatini v Rožni dolini v drugi polovici osemdesetih let, hkrati pa tudi preskok v metodologiji z začetkom raziskav na trasi štajerske avtoceste konec devetdesetih. Zadnje obdobje

je se začelo z novim tisočletjem in traja še danes. Zaznamujeta ga nadaljevanje sistematičnih raziskav v Celju in raziskovanje že znanih najdišč.

Prve najdbe

Prva najdba materialne kulture Kelto v okolici Celja in ena od prvih na območju Slovenije je zakladna najdba novcev iz Lemberga pri Dobrni leta 1829.³ Albert von Muchar je v svojem pregledu zgodovine vojvodine Štajerske prvi omenil to najdbo,⁴ vendar novcev še ni prepoznal kot keltskih. Do danes se je od prvotnih 11 zlatnikov in 315 srebrnikov v muzejih na Dunaju, v Gradcu in Celju ohranilo zgolj 58 novcev.⁵ Dobrih dvajset let pozneje je sledila najdba velikih (30 g težkih) jantarnih jagod na njivi v bližini dvorca Spodnji Lanovž pri Celju. Po različnih poročilih naj bi depo obsegal od 20 do 94 jagod. Leta 1883 so približno na istem mestu našli zaklad petnajstih srebrnikov.⁶

Pomembna prelomnica v preučevanju mlajše železne dobe na Slovenskem so bila izkopavanja Jerneja Pečnika v Valični vasi in nad Belim Gričem pri Mokronogu leta 1885. Karel Dežman je na podlagi teh najdb prepoznal keltsko materialno kulturo.⁷ V luči tega napredka je tudi Emanuel Riedl najdbe iz Drešinje vasi iz leta 1889 pravilno prepoznal kot keltske. V objavi najdb tega najdišča je postavil vprašanje, ali gre pri mečih za izdelke iz noriškega železa. Sicer je menil, da je material bolj podoben jeklu kakor železu in da se je zato posebno odlikoval po svoji kakovosti.⁸

Najdišča iz mlajše železne dobe v širši celjski regiji (izdelal Žiga Jevšnik na podlagi Google Earth Pro).

¹ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, str. 3.

² Plinij, str. 146.

³ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, str. 19.

⁴ Muchar, *Geschichte des Herzogthums*, str. 396.

⁵ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, str. 19.

⁶ Božič, Neuer, str. 155–156.

⁷ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, str. 3.

⁸ Riedl, *Fund in Steyermark*, str. 223–224.

Sedem let pozneje (1896) je prišlo na dan novo odkritje, ko so v Gotovljah našli bojno opremo.⁹ Leta 1912 so v Gaberjeh pri Celju odkrili nekaj rimskih grobov, poleg njih pa tudi nekaj odlomkov keramike, dva noža in sulično ost. Domnevamo, da so bili ti predmeti pridatki keltskega bojovniškega groba.¹⁰

Že pred najdbo zaklada iz Lemberga je bil učenjakom 19. stoletja znan keltski element na območju Štajerske in posledično Celja. Muchar se je v svoji knjigi o rimskem Noriku najverjetneje navezoval na antične avtorje in omenjal prisotnost različnih keltskih plemen na območju južno od Alp ter na območju poznejših rimskih provinc Norika in Panonije.¹¹ Pozneje je isti avtor v pregledu zgodovine Štajerske podrobneje opisal Kelte – njihov videz, nošo in orožje, Kelte je enačil z Germani ter se pri tem skliceval na Strabona in Dionizija Halikarnaškega.¹² V istem besedilu je postavil vprašanje, ali je severna Štajerska pripadala Noriškemu kraljestvu.¹³ Leta 1845 je izšel pregled zgodovine Štajerske v slovenskem jeziku. Napisal ga je Anton Kreml in v njem Kelte opredelil kot prvo ljudstvo, živeče na Štajerskem.¹⁴ Podobno kot njegov nemški sodobnik se je navezoval na antične pisce, vendar je bil pri svojih opisih manj natančen in je predrimsko zgodovino omenil le na kratko. Tudi Ignacij Orožen je v svoji *Celjski kroniki* iz leta 1854 omenjal pleme Norikov, vendar jih je povezoval z Vindi in ne s Kelti.¹⁵

Fritz Pichler je v prvem zvezku pregleda numizmatike Štajerske (*Repertorium der steirischen Münzkunde*) iz leta 1865 obravnaval keltske in zgodnjere rimske novce. Na podlagi najdb keltskih novcev plemen iz Galije, Iberskega polotoka in Bretanije je pravilno opredelil tudi novce iz Štajerske.¹⁶ Pripisal jih je Noriku, vendar je izpostavil vprašanje, katero od tamkajšnjih plemen jih je kovalo.¹⁷ Mnogo pozneje, leta 1927, se je na keltske novce in napise navezal Janko Orožen, ki je v njih prepoznaval imena noriških kraljev in knezov.¹⁸

Raziskave in razprave po drugi svetovni vojni

Čas po drugi svetovni vojni so zaznamovale raziskave nekaterih že znanih najdišč¹⁹ ter prve strokovne objave nekaterih najdb in najdišč iz celjskega okoliša.²⁰ Osrednji dogodek tega obdobja je bil kolo-

kvij o Keltih v Sloveniji, organiziran v Mariboru leta 1964. Prispevki so pozneje izšli v 17. številki *Arheološkega vestnika*. Najpomembnejši med njimi je bil referat Staneta Gabrovca. V njem je navedel vsa do tedaj znana latenska najdišča na Slovenskem in jih kulturnozgodovinsko opredelil. Poleg tega so v isti reviji izšli posamezni pregledi regij.²¹

Ena od prvih večjih raziskav celjskega območja v povojnem obdobju so bila izkopavanja med letoma 1947 in 1950 na platoju pod Miklavškim hribom, kjer so odkrili rimsko svetišče. Poleg številnega rimskega gradiva je bilo tam nekaj najdb latenske keramike.²² Josip Klemenc je omenjal obstoj predrimskega svetišča na tem mestu, vendar svojih trditev ni opredelil podrobneje.²³ Ostanki predrimskih struktur, ki bi jih bilo mogoče povezovati s tem, so bili odkriti šele z georadarskimi raziskavami platoja leta 2020, vendar tudi to še ni potrjeno.²⁴

Med raziskavami naselbin ključno mesto pripada izkopavanjem Lojzeta Bolte na Rifniku pri Šentjurju med letoma 1957 in 1961, kjer je bilo poleg številnega starejšeeželeznodobnega in poznoantičnega gradiva odkritih nekaj najdb iz mlajše železne dobe.²⁵ Že pred temi raziskavami je v muzeju v Gradcu, na Dunaju, v Mariboru in Celju prišlo mnogo najdb s tega najdišča. Nekateri od njih je objavil France Stare, med drugim odlomek grafitiranega lonca, ki ga je zmotno umestil v 4. stoletje pr. n. št.²⁶ Kljub dobri raziskanosti najdišča je bilo izjemno malo podatkov iz mlajše železne dobe, večina najdb tega časa je pretežno iz drugotnih leg.²⁷ Prav tako ostaja vprašanje v zvezi z opredelitvijo lokalnega božanstva Akvona kot predrimskega.²⁸ Podobni kot na Rifniku so bili rezultati izkopavanj na Brinjevi gori, kjer so se sporadično pojavljale najdbe iz mlajše železne dobe v sekundarnih kontekstih.²⁹

Eno najpomembnejših odkritij celjske arheologije nasploh je rimska nekropola v Šempetru. Na najdenih nagrobnikih je jasno prepoznaven keltski element, kot ga je opredelil Josip Klemenc. Na nagrobnikih je poudaril prisotnost keltskih imen in upodobitve žensk v domači (lokalni) noši.³⁰ Pred njim je na to značilnost nagrobnikov Celeje opozorila Bernarda Perc.³¹ Kot element keltske kulture Klemenc prepozna tudi tako imenovano noriškopanonsko sedlasto voluto.³²

⁹ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, str. 19.

¹⁰ Eichler, Cilli, str. 86–87.

¹¹ Muchar, *Römische Norikum*, str. 202–203.

¹² Muchar, *Geschichte des Herzogthums*, str. 30–40.

¹³ Prav tam, str. 41.

¹⁴ Kreml, *Dogodivšine*, str. 8–11.

¹⁵ Orožen, *Celjska Kronika*, str. 5.

¹⁶ Prav tam, str. 37.

¹⁷ Pichler, *Repertorium*, str. 114.

¹⁸ Orožen, *Zgodovina Celja*, str. 13–14.

¹⁹ Vrenčur, *Rifnik*, str. 21–22.

²⁰ Stare, Grobišče na Rifniku; Bolta, Materialne ostaline Kelto; Kolšek, Keltski novci.

²¹ Božič, *Erforschung der Laténzeit*, str. 206.

²² Vičič, *Rimske najdbe*, str. 41.

²³ Klemenc, *Sadnikov vrt*, str. 102.

²⁴ Mušič, *Geofizikalne raziskave*.

²⁵ Vrenčur, *Rifnik*, str. 21–22.

²⁶ Stare, Grobišče na Rifniku, str. 192.

²⁷ Vrenčur, *Rifnik*, T. 17: SE 131, T. 18: SE 133, T. 19: SE 134, T. 31: SE 149a, T. 33: SE 158, T. 34: SE 160.

²⁸ Prav tam, str. 177.

²⁹ Pahič, Brinjeva gora, str. 122.

³⁰ Klemenc, *Keltski elementi*.

³¹ Perc, *Rimske najdbe*.

³² Klemenc, *Keltski elementi*, str. 345.

Izkopavanje leta 1987 v Slatini (neznani avtor, hrani Pokrajinski muzej Celje).

Od referatov, objavljenih v *Arheološkem vestniku* 17, je bila za Celje pomembna objava Lojzeta Bolte, ki je v prispevku navedel vsa do tedaj znana latenska najdišča regije in objavil slike nekaterih najdb. Redke najdbe je tudi podrobneje opredelil. Čeprav je s svojim prispevkom skupek latenskih najdb Celja prvič v celoti predstavil z risbami, je treba poudariti, da so nekatere risbe pomanjkljive. Primer je ščitna grba iz Drešinje vasi, za katero omenja, da je okrašena,³³ vendar ta okras na risbi ni prisoten.

Med prispevki kolokvija je bil članek Staneta Gabrovca, v katerem je med drugim definiral mokronoško skupino. Ravno njej je pripisoval najbolj keltski značaj in kot njene nosilce opredelil pleme Tavriskov. V njen okvir je vključil do takrat znana najdišča iz Celja in okolice.³⁴ Leta 1977 je Mitja Guštin v zborniku *Keltske študije* objavil popravljeno kronologijo mokronoške skupine.³⁵ To trditev je deset let pozneje ponovil Dragan Božić v peti knjigi *Praistorije Jugoslavenskih zemalja* v poglavju o mlajši železni dobi v vzhodni Sloveniji.³⁶ S tem so popravili starejše navedbe Josipa Klemenca, ki je postavil vključitev celjskega območja v okvir Noriškega kraljestva v 2. stoletju pr. n. št.³⁷

Odkritje Slatine v Rožni dolini in najdišča na trasi avtoceste

Proti koncu devetdesetih let 20. stoletja in na začetku 21. stoletja so se začele intenzivne raziskave na trasi štajerske avtoceste, ki so dopolnile podobo Savinjske doline v latenski dobi. Pomembno leto je bilo 1994, ko so priredili kolokvij o Keltih in romanizaciji na Ptuj. Prispevki so bili leta 1996 objavljeni v *Arheološkem vestniku* 47.

Najpomembnejši mejnik tega časa je bilo odkritje v Slatini v Rožni dolini. Pokrajinski muzej Celje je leta 1982 odkupil prdatke bogatega groba iz tega kraja, kar je botrovalo obsežnejšim raziskavam med letoma 1985 in 1989 pod vodstvom Darje Pirkmajer iz Pokrajinskega muzeja Celje. Med temi izkopavanji so našli 30 grobov, od katerih so mnogi vsebovali bogate prdatke noše in orožja.³⁸ Ravno zaradi tega obilja najdb je najdišče postalo eno najbolj poznanih iz t. i. mokronoške skupine.

Pozneje so številne najdbe vključili v razstavo Kelti na Celjskem, ki jo je postavila Darja Pirkmajer. Na razstavi so javnosti prvič predstavili najpomembnejše latenske najdbe iz celjske regije. Katalog razstave je do sedaj tudi edina objava gradiva iz Slatine v Rožni dolini.³⁹ Leta 2004 je bil sicer objavljen še skupek predmetov iz zasebne zbirke, za katere domnevamo poreklo iz Slatine, a je to nemogoče dokazati.⁴⁰

³³ Bolta, Materialne ostaline Kelto.

³⁴ Gabrovec, Srednjelatensko obdobje, str. 182–195.

³⁵ Guštin, Relativna kronologija.

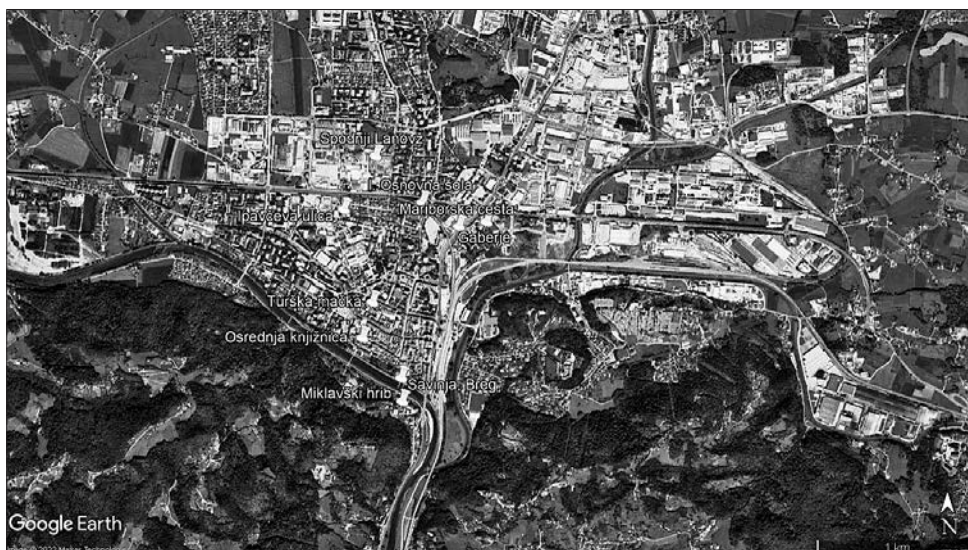
³⁶ Božić, Zapadna grupa.

³⁷ Klemenc, Celeia v antiki, str. 430.

³⁸ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Gaspari et al., Keltski bojevniški grob.

Najdišča iz mlajše železne dobe v Celju (izdelal Žiga Jevšnik na podlagi Google Earth Pro).

Med prispevki ptujskega kolokvija iz leta 1994 je objava Irene Lazar, v kateri je analizirala del najdb iz struge Savinje. Večina obravnavanih najdb, ki jih povezuje s predrimsko poselitvijo, spada v čas od 2. do konca 1. stoletja pr. n. št. Med njimi je posebej postavila uvožene predmete, ki najverjetneje izvirajo z Apeninskega polotoka in kažejo na pomembnost predrimске Celeje.⁴¹

Na področju poznavanja naselbin so bile ključne raziskave na trasi avtoceste med Celjem in Vranskim. Odkrite so bile naselbine v Trnavi, Šmatevžu in Leskovcu. Pri prvih dveh gre za dokaj podobni nižinski naselbini v neposredni medsebojni bližini. Trnava se časovno umešča nekoliko pred Šmatevž, vendar za obe naselbini predvidevamo, da sta bili opuščeni v poznem 1. stoletju. Glavnina premičnih najdb z obeh najdišč so raznoliki odlomki srednje- in poznolatenške keramike.⁴² Podobno velja za najdišče v Leskovcu, ki se okvirno umešča v čas prehoda poznega latenskega v zgodnjericimsko obdobje. Najdeni so bili ostanki jam za stojke, ki jih povezujemo z obstojem stavb.⁴³

V objavi pregleda mokronoške skupine Dragana Božiča v peti knjigi *Praistorije Jugoslavenskih zemalja* celjska najdišča zaradi takratne neraziskanosti niso podrobneje opredeljena. Pregled je vseboval nekaj splošnih značilnosti materialne kulture, grobišč in naselbin.⁴⁴ Pri naselbinah je avtor trdil, da je bila poselitev v srednjem latenu osredotočena na ravnine in naj bi se pozneje v poznem latenu prestavila na višje ležeča območja.⁴⁵ Odkritja najdišč pri Šmatevžu, Trnavi in Leskovcu s svojimi datacijami pomenijo, da je

treba do določene mere računati tudi z naselbinami v nižinah.

Leta 1991 je Pokrajinski muzej Celje pridobil najdbe (pasno spono, sedelni obroč, obesek sklepanca in glavico zakovice) z Ljubičnega nad Zbelovsko Goro. Predmete umeščamo v 1. stoletje pr. n. št.⁴⁶

Od leta 2010 dalje je izšlo veliko dodatnih analiz, ki so dopolnile stare raziskave o votivnih spomenikih keltskim božanstvom in keltskemu elementu v Šempetru v Savinjski dolini. Novejša dognanja o keltski noši so bila predstavljena v objavi Metke Šajn. Analizirala je oblačila na rimskodobnih upodobitvah na območju Celeje, Poetovione in njunih agrov.⁴⁷

Keltskim božanstvom, ki se omenjajo na votivnih napisih Celeje, se je posvetila Marjeta Šašel Kos. Na podlagi imen je ugotovila, da so predrimska božanstva častili predvsem lokalni prebivalci. Nekateri od njih so bili močno romanizirani in so imenovani s »prikritim keltskim imenom«, ki je imelo namen skriti njihovo poreklo.⁴⁸

Celje

Predrimska naselbina Keleja je za razliko od rimske Celeje slabše poznana. Pri raznih gradbenih delih so v središču mesta našli posamezne manjše predmete. Posebej izstopajo najdbe iz Savinje,⁴⁹ kjer posebno mesto pripada keltskim novcem, ki jih je po zadnjih ocenah okoli 10.000.⁵⁰ Dobro poznana je lokacija na terasi pod Miklavškim hribom, kjer predvidevamo jedro poznolatenške poselitve.⁵¹ Ostali podatki, ki jih

⁴¹ Lazar, *Latènzeitliche Funde*.

⁴² Novšak in Tica, Trnava and Šmatevž.

⁴³ Horvat, *Leskovec*, str. 14.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Božič, *Zapadna grupa*, str. 882–883.

⁴⁶ Pirkmajer, *Kelti na Celjskem*, T 21.

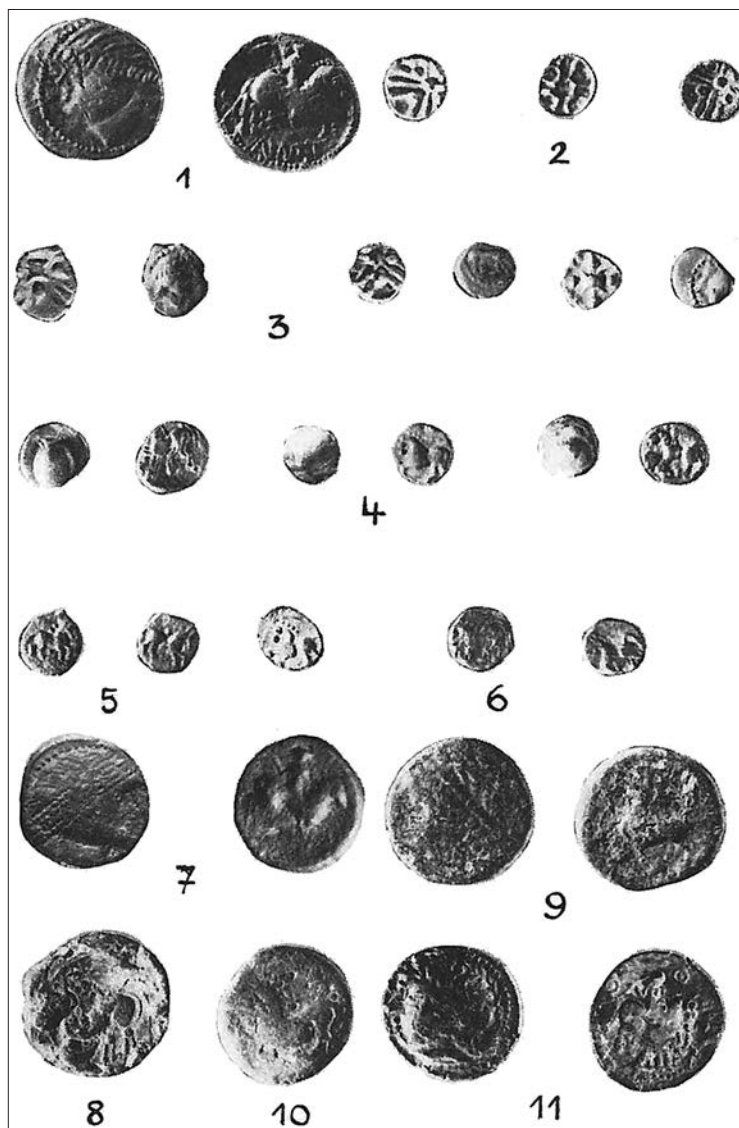
⁴⁷ Šajn, *Upodabljanje oblačil*.

⁴⁸ Šašel Kos, *Celtic divinities*, str. 294–295.

⁴⁹ Lazar, *Latènzeitliche Funde*.

⁵⁰ Vrenčur, *Rifnik*, str. 210.

⁵¹ Tifengraber, *Oppidum Celeia*, str. 91–92.

Fotografije novcev iz prispevka Vere Kolšek za *Arheološki vestnik* (1966).

imamo, izvirajo iz raziskav, ki so jih v zadnjih dvajsetih letih opravili na območju Osrednje knjižnice Celje,⁵² Mariborske ceste⁵³ in I. osnovne šole.⁵⁴

Pri razumevanju predrimске poselitve Celja so bile povedne najdbe in ugotovitve z najdišča pri Osrednji knjižnici, ki je bilo leta 2007 raziskano pod vodstvom kustosinje Maje Bausovac iz Pokrajinskega muzeja Celje. V najnižjih slojih so se v skromnem obsegu v različnih slojih pojavljali posamezni odlomki poznolatske keramike.⁵⁵ Poleg njih so odkrili nekaj ostalin stavb iz lesa iz poznoavgustejske dobe, ki po trenutni interpretaciji predstavljajo prvo fazo arhitekturnih struktur.⁵⁶

Na območju Mariborske ceste so bili pri raziskavah odkriti dve galo-rimski svetišči in poznokeltski sveti kal. Med najdbami slednjega se pojavlja množica gradiva iz poznolatskega časa, med drugim različni ostanki razkosanih živali, keramika, sadje, žito in nekaj kovinskih predmetov. Posebej izstopajo posamezni deli voza, ki so bili žrtvovani kot *pars pro toto* za celoten voz. Poleg poznolatskega gradiva je bilo precej zgodnjerrimskih predmetov.⁵⁷

Dosti manj znanega je o najdišču v Gaberjah. Na tamkajšnjem rimskem grobišču so odkrili nekaj predmetov iz mlajše železne dobe, ki so domnevno ostanki poznokeltskega groba.⁵⁸ Raziskave v času gradbenih del na Mariborski cesti v prvem desetletju 21. stoletja so posegle tudi na to območje. Objava rezultatov teh

⁵² Bausovac, *Vivas felix*.

⁵³ Gaspari et al., Preliminary report.

⁵⁴ Bausovac, *Poročilo*.

⁵⁵ Bausovac, *Vivas felix*, str. 45 in 73.

⁵⁶ Prav tam, str. 170.

⁵⁷ Gaspari et al., Preliminary report, str. 836–867.

⁵⁸ Eichler, Cilli, str. 86–87.

raziskav (III. etapa Mariborske ceste) bo bolje pojasnila arheološko preteklost tega predela Celja.

Najdišče I. osnovne šole so odkrili pri gradnji telovadnice leta 2014. Raziskave je vodila Maja Bausovac iz Pokrajinskega muzeja Celje. Poleg številnih najdb iz rimske dobe so odkrili nekaj jam s pozno-latensko keramiko. Rimske ostaline na tem območju povezujemo z obrtnimi delavnicami v predmestju Celeje.⁵⁹ Interpretacija za latenske ostaline do sedaj še ni bila podana.

S predrimsko Celejo se je najbolj celostno ukvarjal Josip Klemenc v svojem pregledu rimske Celeje, objavljenem v *Celjskem zborniku* leta 1961. V njem je poleg omembe vseh keltskih elementov na rimskih spomenikih mesta omenil, da je bil keltski oppidum verjetno nekje med Savinjo in Voglajno. Med najdišči v mestu je najbolj poudaril teraso pod Miklavškim hribom. Na nekaterih delih je ugotovitev nekoliko preveč posplošil in se preveč navezal na znane podatke iz drugih keltskih pokrajin,⁶⁰ ki pa niso nujno ustrezni za Celje.

Dosti aktualnejši pregled predrimske naselbine je leta 2011 podal Georg Tifengraber, ki je preučil distribucijo vseh do tedaj znanih najdb ter podal izsledke o dataciji naselbine in njeni legi. Izpostavil je odsotnost obrambne infrastrukture, tipično za sočasne naselbine mokronoške skupine. Razlago za to je videl v njihovi možni vključitvi v zgodnjerimsko obrambno zidovje ali pa uničenje v celoti. Prav tako je poudaril nenavadno skromno število keramičnih najdb z najdišča Sadnikov vrt pod Miklavškim hribom, ki jih večinoma umeščamo v konec srednjega latena in pozni laten. Posebej nenavadna keramična najdba so bokalne pivske posode, ki so značilnejše za inventarje sočasnih najdišč na Dolenjskem in so manj pogoste na najdiščih na Štajerskem.⁶¹

Eno pomembnejših vprašanj, povezanih s temo predrimske Celeje, je tudi kovnica. Vera Kolšek je v svojem pregledu keltskih novcev na Celjskem izpostavila najdbe surovcev in izjemno količino drugih novcev, najdenih na dokaj majhnem območju.⁶² Žal novejša odkritja tega niso niti ovrgla niti potrdila. Vsekakor se med najdenimi novci pojavljajo takšni, ki so prisotni zgolj v Celju.⁶³

S keltskimi novci tega območja se je ukvarjal tudi Andrej Šemrov, ki je postavil tezo, da pri srebrnih surovcih ne gre za te, ampak za srebrni granulati, ki so ga lahko pozneje pretopili v druge izdelke. Domneval je, da gre pri koncentraciji novcev v Savinji za zaklad templja ob reki, ki je bil ob vodni ujmi razpršen po strugi.⁶⁴

Kemično sestavo keltskih srebrnikov so analizirali za posamezne primerke, najdene v zahodni Sloveniji. Nekatere od teh tipov so našli tudi v Celju. Ugotovili so, da so zanje najverjetneje uporabljali srebro rudnikov z območja srednje Evrope.⁶⁵

Daleč največ najdb je prišlo iz struge Savinje. Mnoge od njih še niso bile analizirane in objavljene, to pa temu skupku najdb daje največji potencial za dopolnitev podobe predrimske poselitve. Med ogromnim številom novcev se tako pojavljajo vzhodno- in zahodnonoriški. Prve so pripisali plemenski tvorbi Tavriskov, druge pa Noriškemu kraljestvu. Poleg keltskih novcev so prisotni republikanski denariji.⁶⁶ Prav tako je treba upoštevati makedonski srebrenik iz 2. ali 1. stoletja pr. n. št.⁶⁷ Omenjene novčne najdbe najbolje predstavljajo trgovske povezave, ki jih je imela predrimska Celeja. Preostale kovinske najdbe časovno umeščamo od 2. do konca 1. stoletja pr. n. št., z veliko najdbami poznoavgustejskega časa. Te kažejo na trgovske povezave z italiskim prostorom že pred uradno priključitvijo rimskemu cesarstvu.⁶⁸

Najdbe latenskega časa so prisotne na območju Turške mačke, Ipavčeve ulice,⁶⁹ I. osnovne šole,⁷⁰ Osrednje knjižnice,⁷¹ terase pod Miklavškim hribom,⁷² Mariborske ceste,⁷³ okolice železniške postaje, Knežjega dvora⁷⁴ in iz struge Savinje.⁷⁵ Tako je najbrž treba upoštevati verjetnost, da je bila vsaj delno poseljena ravnila na severnem bregu Savinje.

Predrimska poselitev Celja je bila najverjetneje osredotočena na Miklavški hrib, kar so potrdili z najdbo ostankov jam za stojke pri izkopavanjih Pokrajinskega muzeja Celje na območju Maistrove ulice leta 2016.⁷⁶ Poselitveni jedri sta najverjetneje obstajali na območju Spodnjega Lanovža⁷⁷ in verjetno tudi I. osnovne šole.⁷⁸

Razlage o pomenu celjske okolice v zadnjih stoletjih pred našim štetjem

Razstavni katalog Darje Pirkmajer⁷⁹ iz leta 1991 je vseboval krajši prispevek o zgodovini Keltov in njihovi poselitvi. Avtorica je med drugim poudarila, da je bilo v 2. stoletju pr. n. št. celjsko območje že vključeno v okvir Noriškega kraljestva. To je bila plemen-

⁵⁹ Bausovac, *I. osnovna šola*.

⁶⁰ Klemenc, *Celeia v antiki*, str. 428.

⁶¹ Tifengraber, *Oppidum Celeia*, str. 94–98.

⁶² Kolšek, *Keltski novci*.

⁶³ Tifengraber, *Oppidum Celeia*, str. 95.

⁶⁴ Šemrov, *Numizmatične najdbe*, str. 22–23.

⁶⁵ Laharnar et al., *La Tène silver*, str. 127.

⁶⁶ Šemrov, *Numizmatične najdbe*, str. 19–22.

⁶⁷ Kysela, *Things and Thoughts*, str. 380.

⁶⁸ Lazar, *Latènezeitliche Funde*.

⁶⁹ Pirkmajer, *Kelti*, T 22.

⁷⁰ Bausovac, *I. osnovna šola*, str. 17.

⁷¹ Bausovac, *Vivas felix*.

⁷² Bolta, *Materialne ostaline Keltov*, str. 377.

⁷³ Gaspari et al., *Preliminary report*, str. 836–867.

⁷⁴ Gaspari et al., *Najdišče v strugi*, str. 283.

⁷⁵ Bolta, *Materialne ostaline Keltov*, str. 377.

⁷⁶ Bausovac, *Maistrova ulica*, str. 13.

⁷⁷ Gaspari et al., *Najdišče v strugi*, str. 283.

⁷⁸ Bausovac, *I. osnovna šola*, str. 17.

⁷⁹ Prav tam, str. 21.

ska zveza osmih različnih plemen na območju jugovzhodnih Alp v 1. in 2. stoletju pr. n. št. Prestolnica kraljestva je bila Noreia, ki do danes ostaja neodkrita. Novejše teze jo postavljajo na območje Tavriskov.⁸⁰

S pomenom celjske regije v okviru Noriškega kraljestva se je leta 2012 ukvarjal zgodovinar Karl Strobel. Postavil je tezo, da je bilo eno pomembnejših središč Noriškega kraljestva na območju Keleie. Znotraj območja mokronoške skupine je bilo to v času Lt C in D najsevernejše nadregionalno središče, ki je imelo neposreden stik z jantarno potjo. Pri svoji trditvi se je navezoval na obstoj kovnice denarja ter na prisotnost noriških in tavriskih srebrnikov. Zanj so to dokazi, da je bilo mesto pomembno trgovsko središče. Strobel je s Keleio specifično povezal noriškega vladarja Cincibilusa, ki naj bi mu ta naselbina služila kot središče njegove oblasti v času okoli leta 170 pr. n. št.⁸¹ Problem te teze je pomanjkljiva argumentacija, ki temelji izključno na dejstvu, da je Keleia edina večja znana naselbina v južni polovici Norika. Dodatna težava Stroblovih trditev je, da se z izjemo novčnih najdb na druge arheološke vire o predrimski poselitvi Keleie ne navezuje.

Osnova Stroblove teze so bile navedbe starejših avtorjev (Walter Schmid, Gustav Zippel, Ulrich Kahrstedt, Géza Alföldy in Max Fluß), ki so območje *Gallie Transalpine* pri Livijevi omembi keltske invazije severovzhodne Italije leta 189 pr. n. št. povezovali s Kelti na območju Karavank. Z njimi so tudi enačili Cincibilusovo ljudstvo.⁸²

Problem teh trditev je, da so nepotrjene. Stiki med Kelti in Rimljani, kot jih je opisal Livij, bi morali biti prepoznavni v številu uvoženih najdb iz Italije. Z izjemo nekaterih posameznih predmetov⁸³ in republikanskih novcev⁸⁴ drugih najdb ni. Trenutno stanje ni nujno zanesljiv dokaz, ampak je verjetno posledica stanja raziskav. Podobnega mnenja kot Karl Strobel o pomenu predrimskega mesta je Marjeta Šašel Kos, ki naselbino označi za eno izmed središč skupnosti Tavriskov.⁸⁵

Sklep

Od odkritja zakladne najdbe novcev iz Lemberga pri Dobrni je minilo več kot 150 let. Skozi čas se je število najdišč povečevalo, vendar nekatera vprašanja ostajajo odprta. Kronološko prvo je bilo vprašanje porekla keltskih prebivalcev območja celjske regije. V luči nacionalnih gibanj 19. stoletja je mogoče opaziti, da so nemški avtorji zagovarjali njihov germanski značaj, slovenski, kot na primer Ignacij Orožen, pa so jih imeli za potomce ljudstev iz starejše železne dobe.

Odkritja grobišč v Drešnji vasi, Slatini v Rožni dolini in Gotovljah so omogočila vpogled v nošo, oborožitev in osebno opremo keltskih prebivalcev, vendar podrobnejše analize najdb, ki bi omogočale vpogled v kulturne stike celjskega območja, do danes še ni bilo.

Pomembna ugotovitev je prišla z najdišč, odkritih pri gradnji nove trase štajerske avtoceste. Izkazalo se je, da je poznolatska poselitev prisotna v dolinah in ne zgolj na višinskih legah. Podobno bi najverjetneje držalo tudi za preostalo mokronoško kulturo in njene naselbine. Gotovo pa to pomeni možnost prisotnosti še neodkritih naselbin v Spodnji Savinjski dolini.

Vsekakor je jasno, da je današnja slika latensko-dobnih najdišč v Celju in njegovi širši okolici nepopolna. Večina gradiva je slabo analizirana ali sploh ni, kar onemogoča oblikovanje celostne sinteze. Pomembne so tudi zadnje raziskave Slatine v Rožni dolini, ki so potekale leta 2021 in do zdaj še niso bile zaključene.⁸⁶

VIRI IN LITERATURA

- Bausovac, Maja: *Poročilo o arheoloških izkopavanjih na lokaciji 1. OSNOVNA ŠOLA CELJE (14-0092)*. Celje: Pokrajinski muzej Celje, 2015.
- Bausovac, Maja: *Poročilo o izvedbi arheoloških raziskav na lokaciji CELJE – MAISTROVA ULICA (meteorni kanal) 2016 (CE-MAI 2016)*. Celje: Pokrajinski muzej Celje, 2016.
- Bausovac, Maja: *Vivas felix: Celeja: arheološko najdišče Osrednja knjižnica Celje*. Celje: Pokrajinski muzej Celje, 2014.
- Bolta, Lojze: Materialne ostaline Keltov v celjski okolici. *Arheološki vestnik* 17, 1966, str. 375–389.
- Božič, Dragan: Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahr 1964. *Arheološki vestnik* 50, 1999, str. 189–213.
- Božič, Dragan: Neuer über die Kontakte längs der Bernsteinstraße während der Spätlatènezeit. *Arheološki vestnik* 49, 1998, str. 141–156.
- Božič, Dragan: Zapadna grupa: Izvori za istoriju Tauriska. *Praistorija Jugoslavenskih zemalja* (ur. Alojz Benac). Sarajevo, 1987, str. 855–897.
- Dobesch, Gerhard: *Die Kelte in Österreich nach den ältesten Berichten der Antike: das norische Königreich und seine Beziehungen zum Rom im 2. Jahrhundert v. Chr.* Wien, Köln, Graz: Böhlau, 1980.
- Eichler, O.: Cilli, Grabungen. *Mitteilungen der kaiserlich königlichen Central-Comission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 11, 1. zv. 3. serija, 1912, str. 86–87.
- Gabrovec, Stane: Srednjelatsko obdobje v Sloveniji. *Arheološki vestnik* 17, 1966, str. 196–244.

⁸⁰ Šašel Kos, The End of the Norican Kingdom.

⁸¹ Strobel, Regnum Noricum, str. 12–20.

⁸² Dobesch, *Die Kelten*, str. 102.

⁸³ Lazar, Latènezeitliche Funde, str. 190–191.

⁸⁴ Šemrov, *Numizmatične najdbe*, str. 21.

⁸⁵ Šašel Kos, Tauriscan Gold, str. 173.

⁸⁶ Za to informacijo se toplo zahvaljujem dr. Maji Bausovac iz Pokrajinskega muzeja Celje.

- Gaspari, Andrej in Krempuš, Robert in Brišnik, Danijela: Keltski bojevniki grob iz Slatine v Rožni dolini pri Celju?. *Arheološki vestnik* 55, 2004, str. 267–289.
- Gaspari, Andrej in Krempuš, Robert in Erič, Miran in Bokal, Silvo: Arheološko najdišče v strugi Savinje v Celju. *Arheološki vestnik* 52, 2001, str. 281–302.
- Gaspari, Andrej in Krempuš, Robert in Novšak, Matjaž: Preliminary report on the discovery of a Late Celtic sanctuary and two Gallo-Roman temples in Celje (Slovenia). *L'âge du Fer dans l'arc jurassien et ses marges: Dépôts, lieux sacrés et territorialité à l'âge du Fer: Actes du XXIXe colloque international de l'AFEAF Bienne (canton de Berne, Suisse), 5–8 mai 2005* (ur. Philippe Barral et al.). Besançon, 2007, str. 835–840.
- Guštin, Mitja: Relativna kronologija grobov »Mokronoške skupine«. *Keltske študije* (ur. Mitja Guštin, Darja Grosman, Marija Lubšina Tušek). Brežice, 1977, str. 64–104.
- Horvat, Milena: *Leskovec pri Celju*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2013 (Arheologija na avtocestah Slovenije, 38).
- Klemenc, Josip: Celeia v antiki. *Celjski zbornik* (ur. Tine Orel in Gustav Grobelnik). Celje, 1961, str. 427–456.
- Klemenc, Josip: Izkopavanja na Sadnikovem vrtu v Celju. *Celjski zbornik* (ur. Tine Orel in Gustav Grobelnik). Celje, 1957, str. 92–102.
- Klemenc, Josip: Keltski element v Šempetru v Savinjski dolini. *Arheološki vestnik* 17, 1966, str. 337–359.
- Kolšek, Vera: Keltski novci iz Celja. *Arheološki vestnik* 17, 1966, str. 409–412.
- Krempl, Anton: *Dogodivšine štajerske zemle: Z posebnim pogledom na Slovence*. Gradec: Franc Ferstl, 1845.
- Kysela, Jan: *Things and Thoughts. Central Europe and the Mediterranean in the 4th–1st centuries BC*. Praga: Charles University, Faculty of Arts, 2020.
- Laharnar, Boštjan in Šmit, Žiga in Šemrov, Andrej: On La Tène silver finds from Slovenia. *Stories that made the Iron Age: Studies in Iron Age Archaeology dedicated to Natalie Venclová* (ur. Jan Kysela, Alžběta Danielisová, Jiří Militký). Praga, 2017, str. 123–136.
- Lazar, Irena: Laténzeitliche und frühromische Funde aus der Savinja in Celje. *Arheološki vestnik* 47, 1996, str. 279–296.
- Muchar, Albert von: *Das Römische Norikum, oder: Oesterreich, Steyermark, Salzburg, Kärnten und Krain unter den Römern*. Graz: Riller'sche Buchhandlung, 1825.
- Muchar, Albert von: *Geschichte des Herzogthums Steiermark*. Graz: Damian und Jorge'schen Buchhandlung, 1844.
- Mušič, Branko: *Poročilo o geofizikalni raziskavi. Herkulovo svetišče na Miklavškem bribu v Celju (EŠD 56)*. Maribor: Pokrajinski muzej Celje, 2020.
- Novšak, Marko in Tica, Gojko: Trnava and Šmatevž – Newly discovered pre-roman settlements in the lower Savinja valley (Slovenija). *Alba Regia* 27, 1998, str. 25–38.
- Orožen, Ignacij: *Celska kronika*. Celje: Julius Jeretin, 1854.
- Orožen, Janko: *Zgodovina Celja, 1. del: Prazgodovinska in rimska Celeia z arheološkim vodnikom po muzeju, mestu in okolici*. Celje: Goličar & Leskovšek, 1927.
- Pahič, Stanko: Brinjeva gora 1953. *Arheološki vestnik* 32, 1981, str. 71–143.
- Perc, Bernarda: Rimske najdbe v Celju od 1941 do 1951. *Arheološki vestnik* 2, 1951, str. 227–240.
- Pichler, Fritz: *Repertorium der steirischen Münzkunde*. Graetz: Commissions-Verlag von Leuschner & Lubensky's Universitaets-Buchandlung, 1865.
- Pirkmajer, Darja: *Kelti na Celjskem*. Celje: Pokrajinski muzej Celje, 1991.
- Pliny the Elder: *The Natural Histories*. Prevedla John Bostock in Henry T. Reiley. London: Taylor and Francis, 2018.
- Riedl, Emanuel: Ein La Tène-Fund in Steyermark. *Mittheilungen der kaiserlich königlichen Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 16, 1890, str. 223–224.
- Stare, Franc: Predzgodovinsko grobišče na Rifniku pri Celju. *Arheološki vestnik* 2, 1951, str. 185–203.
- Strobel, Karl: Das Regnum Noricum, di sogenannte Norische Münzprägung und Rom: Frühe Kontakte als Vorspiel von Annexion und Romanisierung – Fiction oder Realität? Mit einen Appendix zur Noreia-Frage. *Archaeologica Austriaca* 96, 2012, str. 11–34.
- Šajn, Metka: Upodabljanje oblačila na rimskih nagrobnih spomenikih* iz območja mest Petovione in Celeje ter njunih agrov. *Scripta in honorem Bojan Djurić* (ur. Barbara Nadbath, Tadeja Mulh in Maja Jerala). Ljubljana, 2012, str. 361–385.
- Šašel Kos, Marjeta: Celtic Divinities from Celeia and its Territory: Who were the dedicators? *Dedicanti e cultores nelle religioni celtiche* (ur. Antonio Sartori). Milan, 2008, str. 275–303.
- Šašel Kos, Marjeta: From the Tauriscan Gold Mine to the Goldenhorn and the Unusual Alpine Animal. *Studia Mythologica Slavica* I, 1998, str. 169–182.
- Šašel Kos, Marjeta: The End of the Norican Kingdom and the Formation of the Provinces of Noricum and Pannonia. *Akti IV. Mednarodnega kolokvija o problemih rimske provincialne umetnosti* (ur. Bojan Djurić in Irena Lazar). Ljubljana, 1995, str. 21–42.

Šemrov, Andrej: *Numizmatične najdbe iz Celja in Savinje v luči novih dognanj*. Koper: Univerza na Primorskem: Fakulteta za humanistične študije, 2011.

Tifengraber, Georg: The »oppidum Celeia«. *The Eastern Celts: The Communities between the Alps and the Black Sea* (ur. Mitja Guštin). Koper, 2011, str. 91–98.

Vičič, Boris: Rimske najdbe izpod Miklavškega hriba pri Celju. *Arheološki vestnik* 48, 1997, str. 41–51.

Vrenčur, Iztok: *Prazgodovinska naselbina na Rifniku pri Sentjurju*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2018.

S U M M A R Y

History of research on the Late Iron Age in Celje

The number of sites has increased over time, but some questions remain. Chronologically, the first question was about the origin of the Celtic inhabitants of the Celje region. In the light of the national movements of the nineteenth century, it is noticeable that German authors argued in favour of their Germanic character, whereas Slovenian authors maintained that there was a continuity of the population from earlier periods. To this day, this remains an unresolved question, as there is no precise information on whether this was merely a transfer of material culture or a mass migration. Earlier Celtic graves in the vicinity of Maribor and Ptuj prove that migration from the east should be taken into account, at least to some extent.

Another recurring theme is the integration of Celje into the Noric kingdom. This cannot be disputed on the basis of historical sources. The bigger question is whether the population in and around the settlement itself was part of the Taurisci community. Stane Gabrovec's definition, although reliable for some of the places mentioned, is problematic when we look at what was known of the material culture in the area at the time. Even if we consider the location of the town in the Province of Noricum, we find that Celeia was the last major town on the southern border. The same would probably have been true for the Celtic times. The border settlement could therefore probably have had both a Noricum and a Taurisci population. Strong contacts between these communities certainly existed, as evidenced by the coins of both tribal groups.

An important finding was acquired from the sites discovered during the construction of the new motorway. It turned out that late La Tène settlements were also present in the valleys rather than only on the hill tops. The same would probably be true for the rest of the Mokronog group. In addition, it certainly implies a possible presence of undiscovered settlements in the Lower Savinja Valley.

The question whether some of the objects are of Noric iron remains relevant today. Emanuel Riedel's claims remain unverified for the time being. Metal archaeometallurgical research could provide insights into the crafts of the Late Iron Age. The question is whether or not this information would be reliable in the case of iron, as it could be distorted by heavy oxidation.

It is certainly clear that the present picture of the La Tène sites in Celje and its wider surroundings is incomplete. Most of the material is poorly analysed or unanalysed, which makes it impossible to form a comprehensive conclusion. Also important are the recent investigations of the Slatina v Rožni dolini, which took place in 2021 and have yet to be completed.